

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 8 juli 2010

Mål nr

T 4990-07

KLAGANDE

AL

Ombud: Förbundsjurist RS

MOTPART

Staten genom Kronofogdemyndigheten

171 94 Solna

SAKEN

Lönegaranti

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2007-11-19 i mål T 2535-06

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom förpliktar Högsta domstolen staten att till AL betala lönegarantiersättning med 65 724 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen, till dess betalning sker, på 18 500 kr från den 25 november 2005, på 18 500 kr från den 25 december 2005, på 16 113 kr och 220 kr från den 25 januari 2006, på 7 170 kr från den 27 januari 2006, på 1 702 kr och 50 öre från den 25 februari 2006, på 1 702 kr och 50 öre från den 25 mars 2006, på 1 702 kr och 50 öre från den 25 april 2006 och på 113 kr och 50 öre från den 25 maj 2006.

Högsta domstolen förpliktar staten att ersätta AL för hennes rättegångskostnader vid tingsrätten med 55 563 kr, varav 40 645 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 24 oktober 2006 till dess betalning sker, och i hovrätten med 51 422 kr, varav 38 299 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 19 november 2007 till dess betalning sker.

Staten ska ersätta AL för hennes rättegångskostnader i Högsta domstolen med 24 010 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AL har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom bifaller hennes talan samt förpliktar staten att ersätta hennes rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

Staten har bestritt ändring.

AL har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

1. AL anställdes i januari 2005 av Västra Båstad Clean AB (bolaget) som arbetsledare på heltid tills vidare med en månadslön om 18 500 kr. När verksamheten i slutet av augusti samma år övergick till ett annat bolag motsatte sig AL, med stöd av 6 b § fjärde stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd, att hennes anställning skulle gå över till den nya arbetsgivaren. Bolaget informerade AL strax därefter, den 29 augusti 2005, att hon var befriad från skyldigheten att utföra arbete. Efter den tidpunkten utförde hon inte några arbetsuppgifter för bolaget, som därefter inte heller bedrev någon verksamhet. Sedan löneutbetalning uteblivit sökte ALs arbetstagarorganisation kontakt med bolaget. Efter verkningslös betalningsuppsägning ingavs konkursansökan den 27 december 2005. AL frånträdde sin anställning med omedelbar verkan den 28 december 2005 med hänvisning till den uteblivna lönen. Hon fick omgående anställning hos en annan arbetsgivare med en månadslön om 17 000 kr.

2. Sedan bolaget den 1 mars 2006 hade försatts i konkurs begärde AL betalning enligt lönegarantin för dels lön och semesterersättning efter augusti 2005 till den dag då hon frånträdde anställningen, dels ekonomiskt skadestånd för tiden därefter till en månad efter konkursbeslutet avseende skillnaden mellan lönen inklusive semesterersättning i anställningen hos bolaget och lönen i den nya anställningen. Med hänvisning till 5 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) beslutade konkursförvaltaren att betalning enligt lönegarantin skulle utgå endast för de krav som belöpte på tiden den 27–30 september 2005. Betalningen motsvarade vad som hade omfattats av lönegarantin om AL hade sagts upp vid den tidpunkt då bolaget informerade henne om att hon var befriad från skyldighet att utföra arbete och om uppsägningstiden hade löpt ut den 30 september 2005.

3. Enligt 7 § lönegarantilagen (1992:497) lämnas vid konkurs betalning enligt garantin för sådan fordran på lön eller annan ersättning som har förmånsrätt enligt 12 § förmånsrättslagen (1970:979). För att fordringar ska vara förenade med rätt till betalning enligt lönegarantin krävs emellertid därutöver, enligt 7 b § lönegarantilagen, att de enligt 5 kap. 2 § konkurslagen får göras gällande i konkursen. Enligt första stycket i den sistnämnda bestämmelsen får fordran på lön inte göras gällande i den mån den uppenbart överstiger vad som kan anses skäligt med hänsyn till gjord arbetsinsats, verksamhetens lönsamhet och omständigheterna i övrigt.

4. I målet är ostridigt att AL har de fordringar hos bolaget på lön, semesterersättning och ekonomiskt skadestånd som hon har angett och att dessa fordringar i och för sig uppfyller villkoren för förmånsrätt enligt 12 § förmånsrättslagen. Emellertid har staten i målet gjort gällande att ALs fordringar uppenbart överstiger vad som kan anses skäligt eftersom AL var medveten om att bolaget efter verksamhetsövergången inte längre bedrev någon rörelse i vilken hon kunde utföra arbete, och då bolaget haft möjlighet att säga upp henne med en månads uppsägningstid; hon har förhållit sig passiv i avvaktan på ett konkursbeslut.

5. Bestämmelsen i 5 kap. 2 § första stycket konkurslagen infördes år 1988. Genom den utvidgades möjligheten att i konkurs vägra betalning av uppenbart oskäligen löneanspråk. Tidigare hade en sådan möjlighet gällt enbart i förhållande till närstående till konkursgäldenären, men nu gjordes den generell. Det skedde i samband med att möjligheten till återvinning av löneutbetalningar som var uppenbart oskäligen utvidgades (4 kap. 8 § första stycket konkurslagen). Frågan om anspråket är uppenbart oskäligt ska enligt propositionen (1986/87:90 s. 228) besvaras efter en helhetsbedömning, varvid det ankommer på förvaltaren att visa att anspråket är sådant att det inte får göras gällande i konkursen. I uppenbarhetskravet ligger enligt propositionen

att förvaltaren inte ska behöva granska samtliga löneanspråk utan att granskningen ska kunna koncentreras till anspråk som är iögonfallande. I lönegarantilagen infördes en rad ändringar år 1994 bl.a. för att bekämpa missbruk av lönegarantin. Någon ändring vad gällde betalningsrätten i konkurs som en förutsättning för rätt till betalning enligt lönegarantin gjordes inte. (Prop. 1993/94:208 s. 20 f. och 66; jfr prop. 2004/05:57 s. 25 f. och 44 f.)

6. Av 5 kap. 2 § konkurslagen framgår att bedömningen ska utgå från den gjorda arbetsinsatsen, verksamhetens lönsamhet och omständigheterna i övrigt. Därav följer att bl.a. nyttan av arbetsinsatsen har betydelse vid prövningen. Av betydelse för tolkningen av 5 kap. 2 § konkurslagen i målet är emellertid de begränsningar som lönegarantidirektivet (numera Europaparlamentets och Rådets direktiv 2008/94/EG) uppställer. Direktivet innebär bl.a. att medlemsstaterna inte får inskränka rätten till lönegaranti i vidare mån än som direkt framgår av direktivet. Det är exempelvis inte tillåtet att göra arbetstagarnas rätt till lönegaranti beroende av en minsta kvalifikationsperiod avseende anställningsavtalet eller anställningsförhållandet (artikel 2.3), medan det inom vissa ramar är tillåtet att sätta övre gränser för garantiinstitutionens utbetalningar (artikel 4.3). Övriga tillåtna inskränkningar anges i artikel 12. Där sägs att medlemsstaterna får vidta åtgärder för att förhindra missbruk (a) samt vägra eller begränsa garantin dels i vissa fall av ”särskilda förbindelser” mellan arbetstagaren och arbetsgivaren och ”hemliga överenskommelser” mellan dem (b), dels i vissa fall då arbetstagaren är närstående till gäldenärsföretaget (c). Bestämmelsen i 5 kap. 2 § konkurslagen måste, när den begränsar rätten till lönegaranti, tolkas fördragskonformt. Det innebär, såvitt nu är av intresse, att bestämmelsen ska tolkas så att den tar sikte på att förhindra missbruk av lönegarantin, trots att bestämmelsen i andra sammanhang närmast syftar till att utgöra ett skydd för det samlade borgenärsintresset. Det innebär i sin tur att ALs rätt till lönegaranti får begränsas med hänvisning till 5 kap. 2 § konkurslagen endast för att förhindra missbruk av lönegarantiinstitutet.

7. Av utredningen i målet framgår att AL efter augusti 2005 inte utfört något arbete till nytta för bolaget och att hon hade rätt att med omedelbar verkan frånträda sin anställning i och med att arbetsgivaren underlät att betala ut hennes lön. Det framgår också att arbetsgivaren sedan verksamheten hade övergått kunnat säga upp AL på grund av arbetsbrist och att hon då hade varit berättigad till endast en månads uppsägningslön, men att bolaget underlät att säga upp henne och hänvisade till att hon skulle få ut lön genom lönegarantin.

8. Omständigheterna i målet skiljer sig väsentligt från de som rådde i rättsfallet NJA 1993 s. 22, som domstolarna refererat till. Rättsfallet avsåg dessutom tiden innan lönegarantidirektivet gällde för Sverige. Det kan inte läggas AL till last att hon inte lät anställningen övergå till den nya arbetsgivaren. AL var inte heller skyldig att omedelbart frånträda sin anställning, även om hon måste ha förstått att hennes arbetskraft inte skulle komma att tas i anspråk av bolaget. Att bolaget meddelade att det inte avsåg att säga upp henne och därvid hänvisade till lönegarantin är visserligen en omständighet som tyder på ett otillbörligt utnyttjande av garantin. Detsamma gäller den omständigheten att hon inte utfört något arbete till nytta för bolaget. Emellertid vidtog hon utan dröjsmål åtgärder för att bringa klarhet i sin situation genom kontakter med sin arbetstagarorganisation. Att hon före verksamhetsövergången hade varit anställd i bolaget en tid och att det rörde sig om ett etablerat företag är också omständigheter som talar emot att det förekommit något försök att otillbörligt utnyttja lönegarantin.

9. Vid en helhetsbedömning är det inte visat att det är fråga om ett missbruk av lönegarantin, varför ALs fordran inte uppenbart överstiger vad som kan anses skäligt.

10. Om räntan på beloppen råder ingen tvist men staten har anmärkt att rätten till ränta är begränsad med hänsyn till bestämmelserna i 5 kap. 11 och 12 §§

konkurslagen och 9 § lönegarantilagen. Bestämmelserna lägger dock inte något hinder i vägen för ett bifall till yrkandena i detta fall. Ränta ska sålunda utgå till dess betalning sker.

11. ALs talan ska således bifallas.

12. Vid angiven utgång har AL rätt till ersättning för sina rättegångskostnader vid tingsrätten, i hovrätten och i Högsta domstolen. Vad hon begärt är skäligt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius (referent), Kerstin Calissendorff, Lena Moore, Göran Lambertz och Johnny Herre
Föredragande revisionssekreterare: Jonas Alberg